ОИЛА ҲУҚУҚИ

01 / 10

Оила ҳуқуқининг умумий қоидалари

Норма, вазият ва ҳуқуқий ечим

Ўзбекистон Республикаси Оила кодекси асосида

Мавзу режаси

01 **Тушунча, вазифалар ва предмет**

02 Ҳуқуқий тартибга солиш методлари

03 Тамойиллар, манбалар ва тизим

Оиладаги ҳар бир келишмовчилик ҳуқуқий низоми?

Турмуш ўртоқларидан бири кечки овқатни бирга қилишни истайди.

Иккинчиси боланинг таълим харажатини тўлашдан бош тортади.

Қайси масалада суд орқали бажаришни талаб қилиш мумкин?

Оила ҳуқуқи тушунчаси

Оила ҳуқуқи никоҳ, қариндошлик ва болани оилага қабул қилишдан келиб чиқадиган муносабатларни тартибга солади.

Марказда шахснинг ҳуқуқий мақоми ва оила аъзоларининг ўзаро масъулияти туради.

Фаннинг предмети

Шахсий номулкий муносабатлар: никоҳ, тарбия, оилавий қарорларда иштирок.

Мулкий муносабатлар: умумий мол-мулк ва таъминот.

Муносабат иштирокчилари доираси қонун билан белгиланади.

Оила қонунчилигининг вазифалари

Оила аъзолари ҳуқуқларини тўсқинликсиз амалга ошириш учун шароит яратиш.

Оилавий муносабатларни ишонч ва ўзаро ҳурмат асосида қуриш.

Ўзбошимчалик билан аралашувни чеклаш ва ҳуқуқий ҳимояни таъминлаш.

Императив ва диспозитив методлар

Императив қоида: никоҳ ёши ва никоҳга монеликлар тарафлар хоҳишига боғлиқ эмас.

Диспозитив имконият: эр-хотин мол-мулк режимини никоҳ шартномасида белгилаши мумкин.

Келишув бола манфаати ва мажбурий қоидаларни бузмаслиги керак.

Ихтиёрийлик ва тенглик

Никоҳга розилик эркин ифода этилади.

Эр ва хотин шахсий ҳамда мулкий ҳуқуқларда тенг.

Даромад ёки ижтимоий мавқе оилада устун ҳуқуқ бермайди.

Бола манфаатининг устуворлиги

Бола катталар келишувининг объекти эмас, мустақил ҳуқуқ эгасидир.

Таълим, соғлиқ ва хавфсизликка таъсир қилувчи қарорда боланинг ҳолати алоҳида баҳоланади.

Боланинг фикри ёшидан қатъи назар кўриб чиқилади.

Манбалар тизими

Конституция оила ва болаликни ҳимоя қилиш кафолатларини белгилайди.

Оила кодекси асосий махсус қоидаларни беради.

Бошқа қонунлар, қонуности ҳужжатлари ва халқаро шартномалар тегишли муносабатни тўлдиради.

Фуқаролик ҳуқуқи билан боғлиқлик

Махсус оилавий норма бўлмаганида фуқаролик қонунчилиги қўлланилиши мумкин.

Бу қоида оилавий муносабат моҳиятига зид келмаслиги шарт.

Мулк ва битимлар ҳақидаги умумий қоидалар шу фильтр орқали баҳоланади.

Ўхшашлик ва урф-одат

Қонун ўхшашлиги ўхшаш муносабат нормасини қўллашни англатади.

Ҳуқуқ ўхшашлиги умумий тамойилларга таянади.

Урф-одат қонунчилик тамойилларига зид бўлмагандагина аҳамият касб этади.

Оила ҳуқуқининг тизими

Умумий қисм: тамойиллар, манбалар, ҳуқуқларни амалга ошириш ва ҳимоя.

Махсус қисм: никоҳ, ота-она ва болалар, алимент, жойлаштириш шакллари.

ФҲДЁ ва халқаро муносабатлар ҳуқуқий мақомнинг расмийлигини таъминлайди.

Ҳуқуқни ҳимоя қилиш йўли

Аввал муносабат, ҳуқуқ эгаси ва талаб мазмуни аниқланади.

Кейин ваколатли орган ва тегишли тартиб танланади.

Суд, васийлик органи ва ФҲДЁ вазифалари бир-бирини тўлиқ алмаштирмайди.

Кейс: ўқишга тақиқ

Эр хотинига магистратурага киришни тақиқлади: «Оила харажатини мен қоплайман».

Хотин ўқишни давом эттирмоқчи.

Моддий таъминот шахсий ҳуқуқни чеклаш асоси бўладими?

Кейс ечими: мустақил танлов

01 **Касб ва машғулот турини танлашда эр-хотиннинг ҳар бири эркиндир.**

02 Оила харажатини қоплаш иккинчи тараф устидан ҳокимият бермайди.

03 Муҳокама предмети ўқишга рухсат эмас, оилавий вазифаларни келишишдир.

Кейс: урф-одат ва мерос

Қариндошлар «оила одатига кўра қизга мол-мулк тегмайди» деб талаб қўйди.

Бу талабни урф-одат билан асослаш мумкинми?

Оилавий муносабат ва мерос муносабатини ажратинг.

Кейс ечими: манбани тўғри танлаш

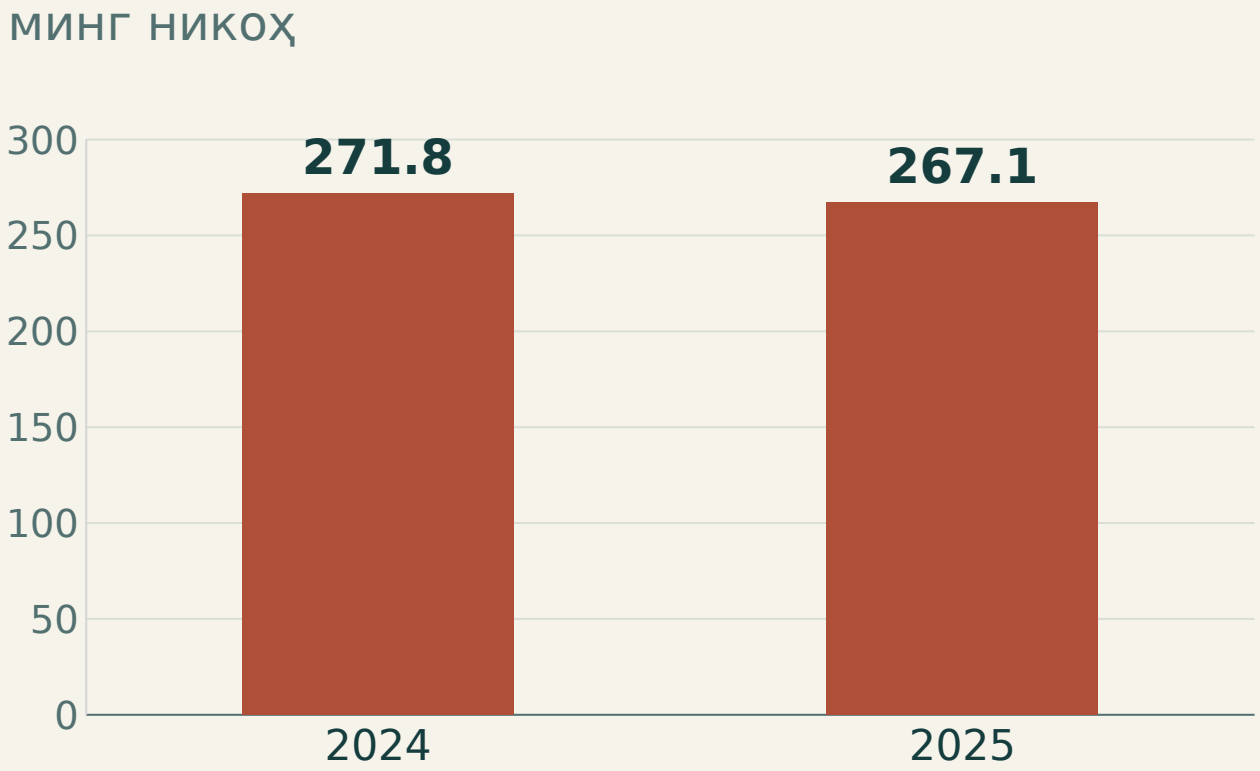
01 **Камситувчи урф-одат оила қонунчилигининг тенглик тамойилига зид.**

02 Мерос масаласи Фуқаролик кодексидаги махсус нормалар асосида ҳал қилинади.

03 Урф-одат мажбурий қонун нормасини бекор қилмайди.

ОК 3, 6, 8-моддалар

Оила ҳуқуқининг ижтимоий кўлами

2025 йилда Ўзбекистонда 267,1 минг никоҳ қайд этилган.

Ҳар бир қайд янги шахсий ва мулкий ҳуқуқий муносабатларнинг асосидир.

Рақам оилаларнинг умумий сонини англатмайди.

Миллий статистика қўмитаси, 2025 йил якунлари

Амалий муаммо: ҳиссиёт ва далил

Оилавий низода «у ёмон ота» каби умумий баҳо етарли эмас.

Аниқ ҳаракат, болага таъсир ва тасдиқловчи далил кўрсатилади.

Гуруҳ вазифаси: умумий даъвони текшириладиган фактга айлантириш.

Тезкор текширув

1. Никоҳга ихтиёрий розиликни шартномада бекор қилиш мумкинми?

2. Ҳар қандай урф-одат ҳуқуқ манбаими?

3. Оилавий бўшлиққа фуқаролик нормаси шартсиз қўлланадими?

Жавоблар ва асосий хулоса

01 **Йўқ. Эркин розилик мажбурий талабдир.**

02 Йўқ. Қонунчилик тамойилларига мувофиқлик зарур.

03 Йўқ. Оилавий муносабат моҳиятига зид бўлмаслиги шарт.

Манбалар ва мустақил ўқиш

Оила кодекси. Амалдаги матн 20.10.2026 ҳолатига текширилган. lex.uz/acts/104720

Ф.М. Отахўжаев, Ш.Р. Юлдашева. Оила ҳуқуқи. Тошкент, 2013. II–IV боблар, 19–54-бетлар.

ФҲДЁ қоидалари: Вазирлар Маҳкамасининг 20.10.2023 йилдаги 550-сон қарори. lex.uz/docs/6638940

Миллий статистика қўмитаси. Демографик ҳолат, 2025 йил якунлари. Эълон: 27.01.2026. stat.uz